

نگاهی از درون:
مروری بر عملکرد مجله مسائل اجتماعی ایران
(۱۳۸۳-۱۳۹۶)

فاطمه جواهری،* مه‌ری سادات آرامی،** زهرا السادات روح‌الامین***

چکیده:

اقدام داوطلبانه برای نقادی و ارزیابی عملکرد خویش و تلاش برای اصلاح آن، خصیصه بارز هر نوع فعالیت علمی است. از این رو تصمیم گرفته شد وضعیت مجله مسائل اجتماعی ایران، با تکیه بر روش تحلیل محتوای کمی و کیفی در فاصله سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۶ مورد بررسی قرار گیرد. اطلاعات به‌دست‌آمده پیرامون روند رشد مجله، محتوای مقالات، خصوصیات نویسندگان و خصوصیات داوران تنظیم شده است. در مجموع می‌توان گفت مجله مسائل اجتماعی ایران از حیث معیارهای کمی و کیفی رشد قابل‌اعتنایی داشته هر چند که از حیث ضریب تأثیر و احراز جایگاه بالا در مقایسه با برخی مجلات مشابه مستلزم تقویت و بهبود بیشتر است.

کلیدواژه‌ها: مسائل اجتماعی ایران، مجله علمی-پژوهشی، دانشگاه خوارزمی.

javaherm@khu.ac.ir
arami.mhr@gmail.com
zahrasadat90@gmail.com

* دانشیار دانشگاه خوارزمی (نویسنده مسئول)
** کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی
*** کارشناس ارشد پژوهش علوم اجتماعی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۲/۵

مسائل اجتماعی ایران، سال نهم، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۷، صص ۱۶۹-۱۸۸

۱. مقدمه

مجلات علمی-پژوهشی یکی از مهم‌ترین رسانه‌هایی هستند که اندیشه‌ها و دستاوردهای پژوهشگران را به جامعه علمی منتقل می‌سازند. در پی سیاست‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری طی سال‌های اخیر مجلات علمی-پژوهشی کشور افزایش قابل ملاحظه‌ای پیدا کرده است. در ارتباط با رشد مجلات علمی-پژوهشی و افزایش مقالاتی که از این مجرا به جامعه علمی ورود پیدا می‌کند، انتقادهای زیادی مطرح شده است. دانش‌محور شدن مقالات، سهم زیاد مقالات برگرفته از پایان‌نامه‌های تحصیلی، غلبه رویکرد پوزیتیویستی معرفتی، عدم تدوین مقاله‌های اصیل توسط اساتید باسابقه، غلبه انگیزه ارتقاء شغلی در تدوین مقاله، کلیشه‌ای شدن شکل و محتوای مقاله‌ها، ضعیف بودن منابع و ارجاعات، عدم بهره‌برداری مدیران جامعه از یافته‌های مقالات و فقدان موضوعات نوآورانه و کاربردی از جمله مصادیق این بدبینی و انتقاد است. برخی اندیشمندان علوم اجتماعی این مشکلات و نارسایی‌ها را حاصل سیاست‌های توسعه‌ای وزارت علوم، تحقیقات و فناوری می‌دانند که موجب رشد کمی و صوری فعالیت‌های علمی، توده‌گرا شدن دانشگاه، تبدیل شدن تحصیلات به یک وسیله ارتقای مادی، و سیطره مناسبات بازار بر نهاد علم شده است. (رجوع شود به رفیع‌پور ۱۳۸۱، افروغ ۱۳۹۵، مردیها و پاک‌نیا ۱۳۹۶). شاید به این دلیل است که در حال حاضر کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور صدور مجوز برای مجلات جدید را متوقف کرده است.

با وجود این، نمی‌توان سهم مجلات علمی-پژوهشی در افزایش ذخیره دانش کشور را نادیده گرفت. به‌ویژه آنکه جامعه ایران مملو از مشکلات اجتماعی درهم‌تنیده، چندلایه و مزمن است. به این دلیل واکاوی اختلال‌ها و نارسایی‌های موجود می‌تواند در ریشه‌یابی مشکلات و شناسایی پیامدها و دلالت‌های آن و همچنین در کارآمدتر کردن مدیریت دانش ثمربخش باشد.

نتیجه تجمیع دو دیدگاه یادشده یعنی اتخاذ رویکرد انتقادی نسبت به مجلات علمی-پژوهشی و مقالات مندرج در آنها و درعین حال اذعان داشتن به ضرورت ثبت و ضبط دستاوردهای علمی پژوهشگران، این است که عملکرد مجلات علمی-پژوهشی پیوسته مورد بازبینی و کنکاش قرار گیرد. اعتقاد به وجود چنین ضرورتی باعث تدوین این مقاله شد تا در آن عملکرد مجله مسائل اجتماعی ایران بررسی شود.

خوشبختانه طی سال‌های گذشته در زمینه ارزیابی مجلات علمی-پژوهشی گام‌های مثبتی برداشته شده و تحلیل‌های ارزشمندی ارائه شده است. برای مثال ارشاد و همکاران (۱۳۸۴) اسناد داوری مقاله‌های مجله جامعه‌شناسی ایران را بررسی نمودند. تحقیق آنها نشان داد که در سال ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ عمده‌ترین اشکالات وارده از سوی داوران به ابعاد محتوایی و ساختاری مقالات مربوط بوده است. عقیلی و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهشی با نام «ارزیابی مجلات علمی-پژوهشی

دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور از طریق تحلیل مجموعه ارجاعات به مقالات منتشرشده سال‌های ۱۳۷۶ لغایت ۱۳۷۹ با استفاده از روش مقطعی به دست‌بندی مقاله‌های منتشرشده در مجله مذکور پرداختند. اطلاعات آنها حاکی از آن است که ۸۱ درصد مقالات از نوع پژوهشی، ۱۱ درصد از نوع گزارش موردی، ۶ درصد مروری، ۰٫۵ درصد ترجمه‌ای بوده است.

ابویی اردکان و همکاران وی (۱۳۹۱) در مقاله پژوهشی خود «فرایند داوری مقالات در مجلات علمی» را مورد مطالعه قرار دادند. آنها معیار داوری، روش‌های تصمیم‌گیری، ملاک‌های مؤثر بر پذیرش مقاله، مسائل و مشکلات سردبیران و هنجارهای رایج در فرایند داوری مجلات معتبر علمی ایران را مشخص ساختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که در اغلب موارد داوری رایج در این مجلات «دو طرفه پنهان» است و سردبیران با سه مسئله طولانی بودن زمان داوری، کیفیت ضعیف نگارش مقاله‌ها و مشکلات مالی مواجه هستند.

نامور و کوشا (۱۳۹۱) در مقاله «تأخیر در نشر مقالات علمی بین‌المللی: مطالعه مقایسه‌ای چندرشته‌ای»، سهم هر یک از مراحل را که باعث تأخیر در روند نشر مقالات علمی از مرحله ارسال تا انتشار برخط می‌شود با سرشماری از مقالات منتشرشده در سال ۲۰۰۹ مشخص کردند. براساس یافته‌های آنها مدت زمانی که از ارسال تا اصلاح مقاله به طول می‌انجامد حدود ۸ ماه و مدت زمان اصلاح تا پذیرش حدود یک ماه است. حسینی‌نسب و همکارانش (۱۳۹۳) هم به تحلیل موضوعی مقالات نشریات علمی-پژوهشی حوزه علوم حدیث که در فاصله سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۰ منتشر شده است پرداختند. آنها نسبت جنسی نویسندگان، تعداد نویسنده‌های هر مقاله و عناوین موضوعی آنها را مشخص کردند.

نوشتار حاضر با الهام از دستاوردهای آثار یادشده، اولین گام برای بررسی عملکرد چند سال گذشته مجله مسائل اجتماعی ایران (مجله منتشرشده توسط گروه جامعه‌شناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه خوارزمی) است. در این زمینه در نظر است به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

- ترکیب مدیریت و هیئت تحریریه مجله چگونه است؟
- فرایند داوری چگونه است و دریافت، تأیید و چاپ مقاله چقدر به طول می‌انجامد؟
- چه افرادی و با چه نسبتی داوری مقالات مجله را به عهده داشته‌اند؟
- مقالاتی که تاکنون چاپ شده‌اند از نظر موضوع و روش دارای چه ترکیبی هستند؟
- مقالات چاپ‌شده متعلق به چه افرادی است و آنها از چه پایگاه سازمانی برخوردارند؟
- درجه و اعتبار علمی مجله مسائل اجتماعی ایران به چه ترتیب است؟

- به این منظور از روش تحلیل محتوای کمی و کیفی و اطلاعات اسنادی استفاده شده است. به مدد این روش به شیوه‌ای نظام‌مند مؤلفه‌های موردنظر مقوله‌بندی و دسته‌بندی شده‌اند. در این زمینه اقدامات زیر انجام شده است:
- ابتدا مقالات مربوط به بازه زمانی ۱۳۸۳-۱۳۹۶ گزینش شده است؛
 - سپس مقالات این دوره براساس معیارهای موردنظر دسته‌بندی و تفکیک شده است.
 - در خاتمه اطلاعات به‌دست‌آمده بر محور پرسش‌های تحقیق، تحلیل و تفسیر شده است.

۲. تحلیل عملکرد مجله

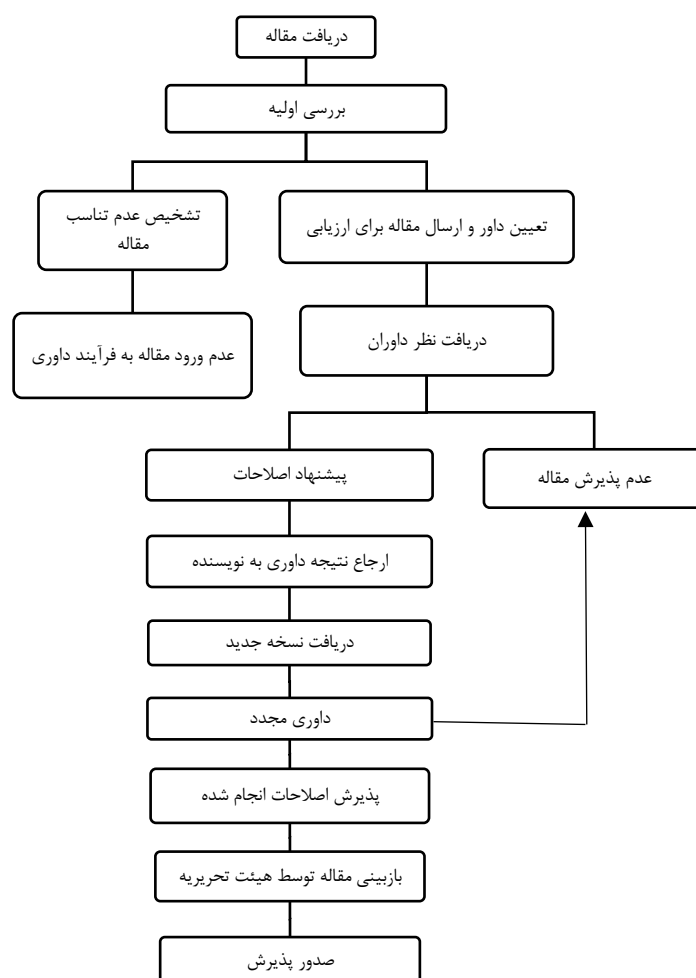
معرفی مجله

مجله مسائل اجتماعی ایران از حدود ده سال پیش به جرگه مجلات علمی-پژوهشی حوزه علوم انسانی کشور پیوسته است. این مجله پیش از این، با عنوان «ویژه‌نامه علوم اجتماعی مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تربیت معلم تهران» به صورت یک مجموعه چند رشته‌ای مشتمل بر موضوعات متنوع حوزه علوم انسانی منتشر می‌شد. از سال ۱۳۸۳ که کمیسیون نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری حرکت به سمت تخصصی شدن مجله‌های علمی را آغاز کرد، این مجله به صورت متناوب با دو ویژه‌نامه تخصصی ادبیات فارسی و علوم اجتماعی منتشر شد و شش شماره آن به صورت ویژه‌نامه تخصصی علوم اجتماعی در دسترس محققان قرار گرفت. در راستای تداوم و تعمیق فرآیند تخصصی شدن هرچه بیشتر نشریات علمی - پژوهشی، به استناد مجوز شماره ۸۲۱/۱۱/۳ مورخ ۸۸/۵/۱۰ کمیسیون نشریات وزارت علوم، ویژه‌نامه تخصصی علوم اجتماعی با نام مجله «مسائل اجتماعی ایران» منتشر شد. با عنایت به این واقعیت که اکثر مجلات علمی از حیث زمان انتشار با تأخیر مواجه هستند، قرار شد مجله مسائل اجتماعی ایران به صورت دو فصلنامه چاپ و منتشر شود تا محدودیت‌های اجرایی معمول مانع انتشار به موقع آن نشود.

فرایند داوری مقالات

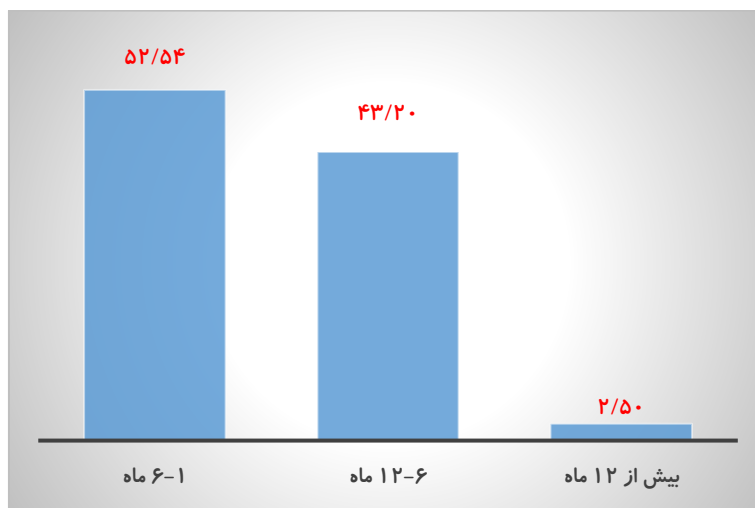
نقطه شروع ارتباط نویسنده با مجله ارسال مقاله به دفتر مجله از طریق سایت یکتاوب است. پس از آن، مقاله‌های دریافتی را سردبیر، مدیرمسئول و هیئت تحریریه ارزیابی می‌کنند. مقالاتی که براساس بررسی اولیه از حیث مرتبط بودن با اهداف و مأموریت‌های مجله، کیفیت محتوا و تحلیل‌ها و نوآورانه بودن موضوع از بسندگی کافی برخوردار نباشد از فرایند داوری کنار گذاشته می‌شوند. اما چنانچه مقاله واجد قابلیت‌های مورد انتظار باشد برای آن دو تا سه داور تعیین و برای آنها ارسال می‌شود. پس از دریافت نظر داوران نکات مربوط بازبینی می‌شود. اگر مقاله از سوی داوران به‌طور قطعی و کامل رد نشده باشد و نکاتی جهت اصلاح آن پیشنهاد شده باشد، اصلاحات لازم به نویسنده اطلاع داده می‌شود. نسخه اصلاح‌شده مقاله مجدداً برای یکی از داوران فرستاده خواهد

شد تا کفایت اعمال اصلاحات را تأیید کند. رفت‌و‌بازگشت مقاله بین نویسنده، سردبیر و داوران گاه چندین بار ادامه پیدا می‌کند تا مقاله به یک متن قابل قبول تبدیل شود. تأیید نهایی مقاله و صدور مجوز برای چاپ، با نظارت هیئت تحریریه صورت می‌گیرد. پس از طی کردن مراحل یادشده نوبت ویرایش، صفحه‌آرایی و آماده‌سازی متن برای چاپ فرا می‌رسد.

نمودار ۱: فرآیند داوری مقالات در مجله مسائل اجتماعی ایران

معمولاً آغاز فرآیند داوری مقاله تا مشخص شدن نتیجه نهایی آن، زمان زیادی به درازا می‌کشد و این امر برای نویسنده و مسئولان مجله مشکلات قابل ملاحظه‌ای ایجاد می‌کند. نمودار شماره دو، مدت زمان داوری مقالات در مجله «مسائل اجتماعی ایران» را نشان می‌دهد.

نمودار ۲. مدت زمان داوری مقالات در مجله «مسائل اجتماعی ایران» طی سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۸۳

مرور کلی اطلاعات نمودار شماره ۲ حاکی از آن است که حدود ۵۳ درصد از مقالات ارائه شده به دفتر مجله، ظرف مدت کمتر از شش ماه داوری شده و در فرایند چاپ قرار گرفته‌اند. به نظر می‌رسد شش ماه زمانی منطقی باشد. ۴۳ درصد از مقالات بین ۶ تا ۱۲ ماه در انتظار بوده‌اند و فرایند داوری حدود ۳ درصد از مقاله‌ها بیش از یک سال به طول انجامیده است. معمولاً بیشترین میزان تأخیر در مرحله‌ای است که مقاله توسط داوران مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و آنها نظرات خود را با تأنی زیاد به مجله منعکس می‌کنند. این وضعیت کم‌وبیش در مجلات علمی-پژوهشی دیگر نیز وجود دارد. برای مثال کوشا و نامور (۱۳۹۲) براساس انتخاب ۱۰۲ مجله نشان دادند که ۹۶ درصد مقالات مدیریت، ۸۹ درصد مقالات اقتصاد، ۷۲ درصد مقالات کامپیوتر، ۷۱ درصد مقالات کتابداری، ۵۷ درصد مقالات زیست‌شناسی، ۵۶ درصد مقالات شیمی، ۴۷ درصد مقالات جراحی در بازه زمانی بیش از ۶ ماه داوری شده‌اند. این اطلاعات مربوط به زمان داوری حاکی از آن است که مسئله طولانی بودن فرایند داوری مسئله مبتلابه همه مجله‌های علمی پژوهشی است و مجله مسائل اجتماعی در مقایسه با ۱۰۲ مجله مطالعه فوق، از نظر طول زمان داوری مقاله‌ها از شرایط خوبی برخوردار است.

تنها داوران نیستند که ارزیابی مقاله را به کندی انجام می‌دهند، نویسندگان هم اغلب به دلیل مشغله‌های متعدد، نسخه اصلاح شده مقاله خود را دیرتر از حد معمول می‌فرستند. در مجموع، اگر هر یک از مراحل یادشده با سرعت عمل بیشتری به انجام برسد این امکان ایجاد خواهد شد که

مقالات بیشتری چاپ شود. به این ترتیب ممکن است مجله مسائل اجتماعی ایران از قالب دو فصلنامه به فصلنامه تغییر وضعیت پیدا کند.

محتوای مقالات

آنچه در این قسمت مورد نظر است دسته‌بندی مقالات منتشرشده طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۶ از نظر محتوا و روش‌شناسی است. به‌طور کلی، مجله مسائل اجتماعی ایران رسالت خود را انتشار مقالات علمی‌ای می‌داند که معطوف به موضوع آسیب‌ها و مسائل اجتماعی ایران است. اما با توجه به اینکه مسائل اجتماعی حوزه‌ای بین‌رشته‌ای است، از مقاله‌های پژوهشی سایر حوزه‌های علوم اجتماعی که به تحلیل شرایط پیچیده جامعه ایران یاری می‌رسانند نیز استقبال می‌شود. در جدول شماره یک مقالات انتشاریافته در چندسال اخیر براساس قلمرو موضوعی آنها تفکیک شده است.

جدول ۱. دسته‌بندی موضوعی مقالات چاپ‌شده در

مجله مسائل اجتماعی ایران (۱۳۸۳-۱۳۹۶)

قلمرو موضوعی	فراوانی	درصد
جامعه‌شناسی سیاسی ایران	۲۱	۱۲
انحرافات	۲۰	۱۱
آسیب‌های اجتماعی	۱۶	۹
از دواج و خانواده	۱۶	۹
جامعه‌شناسی سلامت و پزشکی	۱۲	۷
جنسیت و زنان	۱۱	۶
جامعه‌شناسی صنعتی و کار و شغل	۹	۵
زندگی شهری	۸	۴
رسانه و فضای مجازی	۷	۳
جامعه‌شناسی دین	۶	۲
سایر حوزه‌های جامعه‌شناسی	۴۲	۲۵
جمع	۱۶۷	۱۰۰

اگر دو طبقه موضوعی دوم و سوم یعنی «انحرافات اجتماعی و مسائل اجتماعی» که تاحدودی با یکدیگر مشابه هستند در یکدیگر ادغام شوند مشخص می‌شود همان‌طور که مأموریت مجله ایجاب می‌کند در مجموع ۲۰ درصد مقالات به‌طور خاص به مسائل اجتماعی مربوط هستند. بعد از آن، موضوعات برآمده از ساختار سیاسی جامعه ایران با نسبت ۱۲ درصد از بیشترین سهم برخوردارند. مسائل مربوط به موضوع ازدواج و خانواده در مرتبه سوم قرار دارد. احتمال دارد اقبال محققان به مسائل خانواده در ایران حاصل تحولاتی مانند افزایش سن ازدواج، کاهش فرزندآوری، رشد نرخ طلاق، افزایش خیانت‌های زناشویی و خشونت خانگی باشد. در این صورت می‌توان اظهار

نمود که شرایط جامعه در جهت‌دهی به علائق پژوهشگران اثرگذار است. موضوعات مربوط به سلامت و پزشکی در مرتبه چهارم و مسائل جنسیت و زنان در رده پنجم است. لازم به ذکر است که در همه حوزه‌های دیگر هم در اکثر مقاله‌ها جنبه‌های مسئله‌ای آن حوزه محور مقاله بوده است. بخشی از مقالات مربوط به سایر حوزه‌های جامعه‌شناسی که در سطر آخر جدول شماره یک منعکس شده، به این دلیل ایجاد شده است که هنگامی که مجله به صورت ویژه‌نامه علوم اجتماعی منتشر می‌شد، مقالات متنوعی با موضوع‌های متفاوت پذیرش می‌شد. اما پس از معین‌شدن مأموریت مسائل اجتماعی ایران، مقالاتی که صبغه روش‌شناسی، نظری یا معرفتی محض یا دارای عناوینی خارج از قلمرو مسائل اجتماعی بودند، به‌ناچار از همان بدو ورود از فرایند داوری کنار گذاشته می‌شدند.

به هر حال مطالب چاپ‌شده آئینه تمام‌نمای مقالات ارسالی به دفتر مجله نیستند. در مجموع در سیزده سال گذشته حدود ۵۶۰ مقاله به دفتر مجله ارسال شده و ۱۶۷ مورد آن به مرحله چاپ رسیده است. نسبت مقالات چاپ‌شده به کل مقالات دریافتی ۳۰ درصد است. در واقع به‌طور تقریبی به ازای هر سه تا چهار مقاله که به دفتر مجله ارسال شده یک مورد آن به چاپ رسیده است و بقیه در خلال داوری اولیه یا ثانویه کنار گذاشته شده‌اند.

با عنایت به مقالاتی که تاکنون منتشر شده به نظر می‌رسد لازم باشد از این پس بیشتر مقالاتی در اولویت قرار گیرند که موضوع آنها به مسائل اجتماعی متنوع‌تری مانند گسترش اشکال مختلف فساد، تبعیض و نابرابری اجتماعی، آثار حاصل از ناکارآمدی نهاد اقتصاد، چالش‌های حضور در شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی، تأثیر تخریب محیط‌زیست، تنزل کیفیت زندگی، یأس و ناامیدی اجتماعی و مشکلات حاصل از سالمندی جمعیت معطوف باشد.

مقالات مجله مسائل اجتماعی از جهت نوع روش‌شناسی نیز واقعیت‌درخور توجهی را منعکس می‌سازند. مقالاتی که در بازه زمانی مورد نظر منتشر شده‌اند از نظر روش تحقیق به ترتیب زیر قابل تفکیک هستند:

— روش کمی: ۱۰۷ مورد (۶۴ درصد)

— روش کیفی: ۲۹ مورد (۱۷ درصد)

— روش اسنادی: ۲۲ مورد (۱۳ درصد)

— روش ترکیبی: ۹ مورد (۶ درصد)

اطلاعات یادشده به این واقعیت اشاره دارد که مقاله‌های چاپ‌شده دارای مبانی روش‌شناسی متفاوتی هستند، اما در کل روش‌های کمی از غلبه بیشتری برخوردار بوده‌اند. این امر ممکن است تحت تأثیر این نکته باشد که استفاده از روش‌های کمی-پیمایشی هنوز جریان اصلی تولید داده‌های اجتماعی پژوهشی هستند. با این حال در سال‌های اخیر نسبت مقاله‌هایی که از روش

کیفی استفاده کرده‌اند رو به افزایش بوده است. علاوه بر این مطابق روال معمول مجلات علمی-پژوهشی، همه مقالات چاپ‌شده خصلت تألیفی دارند و هیچ‌یک از آنها ترجمه نیستند.

خصوصیات نویسندگان

هدف دیگر این نوشتار معرفی ویژگی نویسندگان از نظر جنس، تعداد افراد مشارکت‌کننده در تولید مقاله، رتبه و وابستگی سازمانی آنها است.

پیش از این اشاره شد که در فاصله سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۶ در مجموع ۱۶۷ مقاله در مجله مسائل اجتماعی ایران چاپ شده است. ۳۲ درصد آنها توسط نویسندگان زن و ۶۸ درصد توسط نویسندگان مرد تدوین شده است. نسبت زنان نویسنده در مجله مسائل اجتماعی ایران به مراتب بیش از سایر مجله‌های علمی پژوهشی است. ب برای مثال، یافته‌های حسینی‌نسب و همکارانش (۱۳۹۳) نشان داد که در نشریات مورد بررسی آنها سهم زنان در تولید مقاله ۱۲ درصد و سهم مردان ۸۸ درصد بوده است. کم‌تر بودن تعداد نویسندگان زن ممکن است نتیجه کمتر بودن تعداد زنان عضو هیئت علمی و پژوهشگر در نهاد علم جامعه ایران باشد. افزون بر این، نمی‌توان این واقعیت را نادیده گرفت که با توجه به نقش مادری و همسری ورود به عرصه‌های پژوهشی و هدایت فرایند پرفرازونشیب آن برای زنان امر پیچیده‌تری است. بنابراین طبیعی است که به این ترتیب امکان تدوین مقاله پژوهشی نیز برای آنان کاهش می‌یابد.

از حیث تعداد نویسندگانی که در تدوین یک مقاله مشارکت داشته‌اند، وضعیت به ترتیب زیر است:

— یک نویسنده: ۴۱ مورد (۲۴ درصد)

— دو نویسنده: ۷۱ مورد (۴۳ درصد)

— سه نویسنده: ۳۷ مورد (۲۳ درصد)

— بیش از سه نویسنده: ۱۸ مورد (۱۰ درصد)

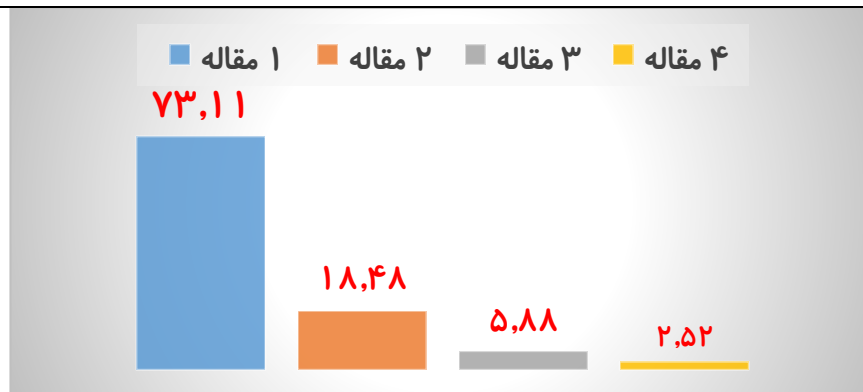
در کل حدود یک‌چهارم مقاله‌ها به‌طور منفرد نوشته شده‌اند و ۷۶ درصد از آنها توسط بیش از یک نویسنده تألیف شده‌اند که در این میان مقالات دارای دو نویسنده از بیشترین بسامد برخوردار بوده‌اند. از یک منظر خوش‌بینانه می‌توان این واقعیت را معادل قوت گرفتن گرایش به کار جمعی و رواج تکیه بر خرد جمعی دانست، اما از یک منظر واقع‌بینانه می‌توان گفت احتمال دارد ضرورت چاپ مقاله از پایان‌نامه‌های مقطع تحصیلات تکمیلی که لازمه تشکیل جلسه دفاع از پایان‌نامه است و همچنین این واقعیت که مشروط‌بودن جذب افراد به‌عنوان عضو هیئت علمی مشروط به داشتن مقالات علمی-پژوهشی است باعث شده باشد دانشجویان و اساتید راهنما و مشاور به همکاری در جهت تدوین مقاله ترغیب شوند.

از نظر تکراری بودن نویسندگان، اطلاعات جدول ۲ نشان می‌دهد که افراد مختلف به نسبت‌های مختلف با مجله مسائل اجتماعی همکاری داشته‌اند. اکثر قریب به اتفاق نویسندگان یعنی ۷۳ درصد از آنها یک بار، ۲۲ درصد از آنان ۲ بار، ۷ درصد از آنها ۳ بار و ۳ درصد از کل نویسندگان ۴ بار مقاله‌شان در مجله مسائل اجتماعی چاپ شده است. وضعیت یادشده حاکی از

آن است که بخش اعظم یعنی حدود سه چهارم مقالات مجله را طیف متنوعی از محققان و اعضای هیئت علمی کشور تأمین کرده اند.

جدول ۲. اسامی نویسندگانی که مقاله آنها طی سال‌های (۱۳۸۳-۱۳۹۶) منتشر شده

نویسندگانی که ۱ مقاله آنها منتشر شده (۸۷ مورد) (۷۳٪)
مصطفی اجتهادی (شهید بهشتی)، علیرضا شجاعی زند (تربیت مدرس)، میثم موسایی (تهران)، سید یعقوب موسوی (الزهره)، مروثه وامقی (علوم بهزیستی)، محمد بساطیان (علامه طباطبایی)، علی ساعی (تربیت مدرس)، علی قدسی (بوعلی سینا همدان)، سوسن باستانی (الزهره)، غلامعلی توسلی (تهران)، مریم رفعت جاه (تهران)، محمد عباسزاده (تبریز)، مهدی امیرکافی (باهر کرمان)، امید قادرزاده (کردستان)، مسعود حاجی‌زاده میمندی (شیراز)، لیلایزدان پناه (باهر کرمان)، محسن گل پرور (آزاد واحد خوراسگان)، مرتضی منطقی (خوارزمی)، ابراهیم مسعودنیا (گیلان)، مهدی نجف‌زاده (فردوسی)، هما زنجانی‌زاده (فردوسی مشهد)، سیدمهدی اعتمادی فر (تهران)، محمد سبزی خوشنامی (علوم بهزیستی)، حمید عبداللهیان (تهران)، علی اصغر فیروز جانیان (مازندران)، صادق صالحی (مازندران)، مهین چناری (قم)، رحیم یوسفی اقدم (شهید مدنی آذربایجان)، محسن تاجیک اسماعیلی (خوارزمی)، مجتبی حمایت خواه جهرمی (پیام نور)، مهرا سهراب‌زاده (کاشان)، علی شکوری (تهران)، حسن رفیعی (علوم بهزیستی)، صلاح الدین مفاخری (دانشجوی خوارزمی)، محسن نوغانی (فردوسی مشهد)، زینب کاوه فیروز (خوارزمی)، خدیجه سفیری (الزهره)، علی فیض‌اللهی (ایلام)، احمد رجب‌زاده (خوارزمی)، علی سلیمی (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)، فرامرز رفیع پور (شهید بهشتی)، محمدرضا تاجیک (شهید بهشتی)، رضا همتی (دانشجوی دانشگاه اصفهان)، وحید قاسمی (اصفهان)، حسین محمودیان (تهران)، مرصده سمیعی (علوم بهزیستی و توانبخشی)، احمدشکرچی (شهید بهشتی)، حمیراندیمی (شهید بهشتی)، نفیسه ایمانی (دانشجوی دانشگاه تهران)، رحمت‌الله صدیق سروستانی (تهران)، آرش حیدری (علامه طباطبایی)، مرصیه موسوی خامنه (الزهره)، فرهاد باباخانی قاضی جهانی (دانشجوی شهید بهشتی)، محمدعلی خلیلی اردکانی (تربیت مدرس)، محمد فاضلی (شهید بهشتی)، مهدی ژبان پور (دانشجوی اصفهان)، آرمان حیدری (یاسوج)، وحید سینائی (فردوسی مشهد)، سید عبدالحسین نبوی (اهواز)، یعقوب احمدی (پیام نور)، هادی حسن دوست فرخانی (پیام نور بجنورد)، کرامت‌الله زیاری (تهران)، محمود شارع پور (مازندران)، امیرملکی (پیام نور)، حسین احمدی (فرهنگیان)، محمدتوکل (تهران)، علی‌زاده محمدی (پژوهشکده خانواده)، نادر صنعتی شرقی (پیام نور مشهد)، شهاب دانشور (محقق آزاد)، احمد بخارایی (پیام نور)، کیوان اعظمی (علوم بهزیستی و توانبخشی)، مهدی محمدی (دانشجوی علوم بهزیستی و توانبخشی)، صباح‌الدین مفاخری (دانشجوی خوارزمی)، مهدی ابراهیمی (محقق آزاد)، قربانعلی ابراهیمی (مازندران)، سعید دلیل‌گو (محقق آزاد)، شفیقه قدرتی (حکیم سبزه‌واری)، نعیم محمدی (باهر کرمان)، فاطمه موسوی (دانشجوی دکتری کاشان)، مینا هلالی ستوده (دانشجوی دکتری اصفهان)، صمد عدلی‌پور (فردوسی مشهد)، کیهان صفری (دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد خوارزمی)، زینب محمودآبادی (محقق آزاد)، کرم حبیب‌پور گتایی (خوارزمی)، منصور حقیقتیان (دانشگاه آزاد)، قربانعلی سبکتکین (خوارزمی)، رضا شهریاری پور (سمنان).
نویسندگانی که ۲ مقاله آنها منتشر شده (۲۲ نفر) (۴۸٪)
بیژن زارع (خوارزمی)، تقی آزاد ارمکی (تهران)، ثریا معمار (اصفهان)، علی حسین حسین‌زاده (اهواز)، علی یوسفی (فردوسی مشهد)، غلامرضا صدیق اورعی (فردوسی مشهد)، محمدرضا طالبان (پژوهشگاه امام خمینی)، مسعود گلچین (خوارزمی)، مهناز فرهنگ‌مند (یزد)، فاطمه جواهری (خوارزمی)، علی ربانی خوراسگانی (اصفهان)، سید حسین نبوی (خوارزمی)، مهدی عباسی سمردی (خوارزمی)، محسن ابراهیم‌پور (وزارت جهاد کشاورزی)، حمیدرضا جلایی پور (تهران)، مریم قاضی‌نژاد (الزهره)، یعقوب فروتن (مازندران)، ابراهیم توفیق (دانشگاه آزاد)، وحید نقدی (دانشجوی دکتری شهید بهشتی)، سیدصمد بهشتی (یاسوج)، فرهاد نصرتی نژاد (علوم بهزیستی و توانبخشی)، صلاح‌الدین قادری (خوارزمی).
نویسندگانی که ۳ مقاله آنها منتشر شده (۷ نفر) (۸٪)
ابوعلی ودادهیر (تهران)، اکبرعلی وردی‌نیا (مازندران)، منصوره اعظم‌زاده (الزهره)، نوین تولایی (مازندران)، سهیلا صادقی فسایی (تهران)، سید محمدامین قانع‌راد (مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور)، محمدرضا پویافر (دانشگاه آزاد).
نویسندگانی که ۴ مقاله آنها منتشر شده (۳ نفر) (۵٪)
سید حسین سراج‌زاده (خوارزمی)، سعید معیدفر (تهران)، محسن نیازی (کاشان).

نمودار ۳. میزان مشارکت نویسندگان در تدوین مقاله در مجله «مسائل اجتماعی ایران»

مرتبه علمی ارسال کنندگان مقاله به ترتیب زیر است:

— دانشجوی کارشناسی ارشد: ۸ درصد

— دانشجوی دکتری: ۱۱ درصد

— استادیار: ۴۵ درصد

— دانشیار: ۲۹ درصد

— استاد: ۷ درصد

ارقام فوق به چند واقعیت مهم دلالت دارد. اول آنکه بخش اعظم مقاله‌ها یعنی حدود ۵۰ درصد آنها توسط استادیارها به رشته تحریر درآمده و هرچه به طرف رأس هرم حرکت کنیم از میزان مشارکت افراد دارای رتبه علمی برتر کاسته شده است. به این ترتیب که سهم دانشیارها ۳۰ درصد و سهم استاداها فقط ۷ درصد است. این وضعیت به دو صورت قابل تحلیل است:

اول آن که تعداد افرادی که دارای درجه استاد تمام هستند نسبت به افرادی که دانشیار و استادیار هستند، کمتر است. از این رو روشن است که تعداد کمتری از مقالات آنها چاپ و منتشر می شود.

دوم آن که احتمال دارد با افزایش رتبه علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه از میزان تمایل آنها به تدوین مقاله علمی-پژوهشی کاسته شود. در واقع گرایش به تدوین مقاله‌های علمی-پژوهشی تابعی از معیارهای ارتقای شغلی باشد. زیرا براساس آیین نامه ارتقا که توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تعریف شده مقاله علمی-پژوهشی، ملاک کسب انواع امتیازات پژوهشی (تبدیل وضعیت، ترفیع و ارتقای شغلی و در نهایت دریافت اعتبار ویژه) است. اما به نظر می رسد افرادی که از این مراحل عبور می کنند به تدریج انگیزه خود را برای ارسال آثارشان به مجلات علمی-پژوهشی از دست می دهند. در این صورت می توان چنین استنتاج نمود که مجلات علمی-پژوهشی برای آنکه از دریافت مقاله از سوی نویسندگان پیشکسوت و باتجربه محروم نشود نباید منتظر ارسال مقاله از جانب آنها باشند. بلکه شایسته است مدیریت مجله خود پیشگام جلب

همکاری از افراد مبرز باشند تا به این ترتیب بتوانند مقبولیت اجتماعی و علمی خود را همچنان حفظ کنند. در عین حال، لازم به ذکر است که ۱۹ درصد از مقاله‌ها توسط دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی تدوین شده است. این واقعیت حکایت از آن دارد که در مجله مسائل اجتماعی ایران، دستاوردهای علمی دانشجویان جوان نیز به حد کافی مورد اعتنا قرار گرفته و ظرفیت مجله فقط به اعضای هیئت علمی دانشگاهی اختصاص پیدا نکرده است. معیار دیگر جهت بررسی عملکرد مجله، تعلق سازمانی افرادی است که مقاله خود را به دفتر مجله ارسال کرده‌اند. جدول ۵ منعکس کننده اطلاعات مربوطه است.

جدول ۵: پایگاه سازمانی ارسال کنندگان مقاله (۱۳۸۳-۱۳۹۶)

نام دانشگاه	تعداد مقاله ارسال شده	درصد
تهران	۲۵	۱۵/۲
خوارزمی	۲۲	۱۳/۴
مازندران	۱۲	۷/۳
فردوسی مشهد، الزهرا، علوم بهزیستی و توانبخشی	هر کدام ۹-۷ مقاله	۱۵/۲
کاشان، اصفهان، شهیدبهشتی	هر کدام ۵ مقاله	۱۷/۵
پیام نور، اهواز، تربیت مدرس، یاسوج، شهید باهنر کرمان، دانشگاه آزاد، یزد و علامه طباطبایی، بوعلی سینا همدان، مشهد، سمنان، تبریز، کردستان، شیراز، آذربایجان، ایلام، گیلان، پیام نور بجنورد، قم	هر کدام ۳-۱ مقاله	۲۳
پژوهشگران آزاد و افراد بازنشسته	در مجموع ۳۱ مقاله	۱۹
جمع	۱۶۷	۱۰۰

همان‌طور که ملاحظه می‌شود سه دانشگاه تهران، خوارزمی و مازندران از حیث ارسال مقاله به دفتر مجله مسائل اجتماعی ایران دارای بیشترین فراوانی هستند. نسبت بالای ارسال مقاله از طرف اعضای هیئت علمی دانشگاه تهران ممکن است به دلیل فزونی تعداد آنها در مقایسه با سایر دانشگاه‌های کشور باشد. از سوی دیگر بسیاری از اعضای هیئت علمی این دانشگاه در فعالیت‌های علمی دیگر مانند تدریس دروس تخصصی، مشاوره و داوری پایان‌نامه‌ها و انجام پژوهش‌های مشترک نیز با گروه جامعه‌شناسی دانشگاه خوارزمی همکاری دارند. همین امر می‌تواند ارسال مقاله به این مجله را افزایش دهد.

در طول سیزده سال گذشته مجموع مقالاتی که در قالب ویژه‌نامه علوم اجتماعی و پس از آن در چارچوب مجله مسائل اجتماعی ایران منتشر شده بالغ بر ۱۶۷ مورد است و تنها ۲۶ مقاله یعنی ۱۶ درصد از کل آنها متعلق به اعضای هیئت علمی دانشگاه خوارزمی است. این به آن معنا است که در برخی شماره‌ها هیچ مقاله‌ای از همکاران گروه جامعه‌شناسی و حتی دیگر گروه‌های آموزشی دانشگاه خوارزمی منتشر نشده است. این یافته از یک سو بیانگر آن است که در پذیرش مقاله، اصل شایسته‌سالاری رعایت شده و تعداد مقاله‌های اعضای هیات علمی دانشگاه خوارزمی

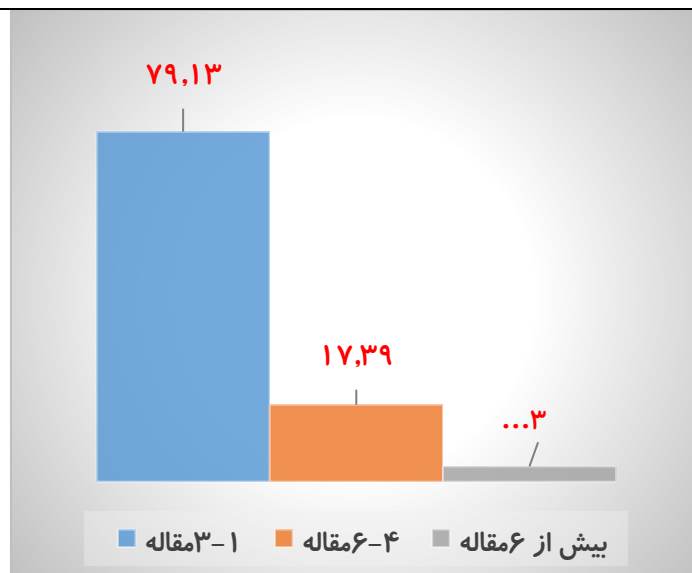
از حد مجاز اعلام شده که اغلب ۲۰ درصد است، کمتر بوده است. دیگر آنکه چنانچه مقاله اعضای گروه در فرایند داوری مورد پذیرش قرار نگرفته از امتیاز خاصی برای چاپ مقاله استفاده نشده است. از سوی دیگر، این قلت چاپ مقاله ممکن است به آن دلیل باشد که اعضای هیئت علمی گروه جامعه‌شناسی و همچنین هیئت تحریریه مجله به خاطر رعایت اصل بی‌طرفی خودشان از ارسال مکرر مقاله به دفتر مجله پرهیز کرده‌اند.

خصوصیات داوران

طی سال‌های اخیر مجله مسائل اجتماعی ایران با ۱۱۶ داور مختلف به‌طور مکرر در تعامل بوده است. حدود ۸۰ درصد از این افراد مسئولیت داوری ۱-۳ مقاله، ۱۸ درصد داوری ۴-۶ مقاله و ۲ درصد از آنان داوری بیش از ۶ مقاله را به عهده داشته‌اند.

جدول ۳. اسامی داوران مجله «مسائل اجتماعی ایران» (۱۳۸۳-۱۳۹۶)

داوری ۱-۳ مقاله، ۹۱ مورد (۸۰٪)
سارا شریعتی (تهران)، حسن محدثی (دانشگاه آزاد)، مجید حرآبادی فراهانی (دانشگاه آزاد)، محمدرضا تاجیک (شهیدبهبشتی)، امیراکبری قمصری (شهیدبهبشتی)، عطاءاله حسینی (شهیدبهبشتی)، حیدرجانعلی زاده (مازندران)، انور صمدی‌راد (بازنشسته)، علی انتظاری (دانشگاه علامه طباطبایی)، علیرضا محسنی تبریزی (تهران)، حسین پرویزاجلالی (موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی)، محمود شارع پور (مازندران)، عبدالرضا ادهمی (دانشگاه آزاد)، محمود شهبانی (علامه طباطبایی)، علی ربیعی (پیام نور)، محمد خدایاری فرد (تهران)، سیده راضیه یاسینی (متفرقه)، علیرضا دهقان نیری (تهران)، حسین مفتخری (خوارزمی)، نادر صنعتی (پیام نور مشهد)، احمد محمدپور (بوعلی سینا)، ابراهیم فیوضات (بازنشسته)، مروثه وامقی (علوم بهزیستی)، محسن نوعانی دخت بهمنی (مشهد)، بهزاد دوران (متفرقه)، اکبر علی وردی‌نیا (مازندران)، احمد بخارایی (پیام نور)، مجید قورچی بیگی (خوارزمی)، شهنی ابروانی (تهران)، محمدتقی سبزه‌ای (علامه طباطبایی)، جعفر هزارجریبی (علامه طباطبایی)، ایمانی جاجرمی (تهران)، مرتضی منطقی (خوارزمی)، سید بیوک محمدی (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)، عباس سرمدی (خوارزمی)، وحید شالچی (تهران)، حمیدرضا ملک محمدی (تهران)، محمد حسن محقق معین (بازنشسته)، مهدیه ملیانی (محقق آزاد)، احمد قیداری (دانش آموخته دانشگاه کانادا)، مجید فشاری (خوارزمی)، حمید عبداللهیان (تهران)، مهدی منتظر قائم (تهران)، محمد روزخوش (محقق آزاد)، خدیجه سفیری (الزهر)، علیرضا شجاعی زند (تربیت مدرس)، ابوالقاسم پوررضا (تهران)، مسعود چلبی (شهیدبهبشتی)، محمدجواد زاهدی مازندرانی (پیام نور)، مسعود کوثری (تهران)، نعمت‌الله فاضلی (پژوهشگاه علوم انسانی)، مقصود فراستخواه (موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی)، مهین شیخ انصاری (محقق آزاد)، امید علی احمدی (دانشگاه آزاد)، علیرضاصادقی (علامه طباطبایی)، ملیحه شبانی (تهران)، محمد اسماعیل ریاحی (مازندران)، مریم قاضی نژاد (الزهر)، سوسن باستانی (الزهر)، ژاله شادی طلب (بازنشسته)، سعید ذکایی (علامه طباطبایی)، یحیی علی بابایی (تهران)، علی یوسفی (فردوسی)، قربانعلی سبکتکین (خوارزمی)، سیدحسن حسینی (تهران)، حمیراندیمی (شهیدبهبشتی)، حسن افراخته (خوارزمی)، ابوالحسن ریاضی (عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی)، سیامک زندرضوی (شهیدباهنر کرمان)، علی شکوری (تهران)، کاووس سید امامی (امام صادق)، زینب کاوه فیروز (خوارزمی)، فرهنگ ارشاد (بازنشسته)، محمدرضا یزدانی زازانی (دانشگاه آزاد)، ایرج فیضی (جهاددانشگاهی)، سید حسین نبوی (خوارزمی)، کرم حبیب‌پور گتایی (خوارزمی)، هما زنجانی‌زاده (فردوسی مشهد)، ژاله معظمی (تهران)، محمد جلال عباسی شوازی (تهران)، پیام روشنفکر (علوم بهزیستی)، حسن رفیعی (علوم بهزیستی)، تقی آزادارمکی (تهران)، نوین تولایی (مازندران)، محمدجواد غلامرضاکنشی (علامه طباطبایی)، میثم موسایی (تهران)، مهدی امیرکافی (باهنر کرمان)، شهلا باقری (خوارزمی)، عباس کاظمی وریج (پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم)، سید محمد میرسندی (امام حسین)، ابراهیم توفیق (دانشگاه آزاد)، عباس عدی (محقق آزاد)، محمد مهدی لیبی (دانشگاه آزاد).
داوری ۴-۶ مقاله، ۲۱ مورد (۱۸٪)
مسعود گلچین (خوارزمی)؛ شهلا اعزازی (بازنشسته)، ابوعلی ودادهیر (تهران)، سید یعقوب موسوی (الزهر)، سید محمدامین قانع‌راد (مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور)، مریم رفعت جاه (تهران)، فرهاد نصرتی‌نژاد (علوم بهزیستی و توانبخشی)، سید ضیاء هاشمی (تهران)، صلاح الدین قادری (خوارزمی)، حمزه نودری (خوارزمی)، محسن گودرزی (محقق آزاد)، شیرین احمدنیا (علامه طباطبایی)، علی ساعی (تربیت مدرس)، سعید معیدفر (تهران)، ابراهیم حاجیانی (معاون هماهنگی و برنامه‌ریزی مرکز بررسی‌های استراتژیک)، ثریا معمار (اصفهان)، محمدرضا پویافر (دانشگاه آزاد)، رضاصفیری شالی (خوارزمی)، محمدفاضلی (شهید بهشتی)، محمدرضا طالبان (پژوهشگاه امام خمینی)، عالیبه شکر بیگی (دانشگاه آزاد).
داوری بیش از ۶ مقاله، ۴ مورد (۲٪)
منصوره اعظم زاده (الزهر)، بیژن زارع، فاطمه جوهری و سید حسین سراج‌زاده (خوارزمی)

نمودار ۴. درصد داوران برحسب تعداد مقاله‌هایی که داوری کرده‌اند

در جدول شماره ۴ موقعیت سازمانی داوران مقاله درج شده است. در مجموع، حدود ۹۱ درصد از مقالات توسط داورانی که دارای پایگاه دانشگاهی هستند، ارزیابی شده است. همان‌طور که انتظار می‌رود دانشگاه خوارزمی از حیث داوری مقالات در رتبه اول قرار دارد و ارزیابی ۳۱ درصد مقاله‌ها توسط اعضای هیئت علمی این دانشگاه (به‌ویژه گروه جامعه‌شناسی) انجام شده است. دانشگاه تهران و الزهراء در مرتبه دوم و سوم قرار دارند. به‌طور کلی دانشگاه‌های واقع در شهر تهران ۸۰ درصد و سایر دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور حدود ۲۰ درصد داوری‌ها را به عهده داشتند. این تفاوت با عنایت به تمرکز بیشتر اعضای هیئت علمی جامعه‌شناسی در سطح دانشگاه‌های تهران و استقرار دفتر مجله در استان تهران تاحدی طبیعی به نظر می‌رسد. اما شایسته است تعامل مجله با مراکز دانشگاهی شهرستان‌های دیگر گسترش پیدا کند.

مروری بر عملکرد مجله مسائل اجتماعی ایران (۱۳۸۳-۱۳۹۶)

جدول ۴. پایگاه سازمانی داوران و تعداد داوری (۱۳۸۳-۱۳۹۶)

نام دانشگاه	تعداد داوری	درصد
دانشگاه خوارزمی	۱۰۱	۳۰
تهران	۴۹	۱۴
الزهر	۲۲	۷
علامه طباطبایی	۱۹	۶
دانشگاه آزاد	۱۶	۶
شهیدبهشتی	۱۱	۴
علوم بهزیستی و توانبخشی	۱۰	۳
مازندران و تربیت مدرس	۸-۷	۵
فردوسی مشهد، اصفهان، شهیدباهنر کرمان، پیام نورتهران، امام حسین، امام صادق، بوعلی سینا همدان، پیام نورمشهد	۵-۱	۱۲
پژوهشگران سازمانی، پژوهشگران آزاد و اعضای هیئت علمی بازنشسته	۲۹	۹
جمع	۳۲۸	۱۰۰

— برخی همکاران دانشگاهی از جمله در دانشگاه یاسوج، یزد، سمنان، تبریز، کردستان، شیراز، آذربایجان، ایلام، گیلان، پیام نور بجنورد، قم درحالی که حداقل یک مقاله آنها در مجله منتشر شده اما در داوری مقالات هیچ مشارکتی نداشته‌اند. این امر ممکن است به دو دلیل رخ داده باشد: اول آنکه از سوی مسئولان مجله مقاله‌ای برای آنها ارسال نشده یا اینکه مقاله‌ای ارسال شده اما آنها تمایل به همکاری نداشته‌اند.

— این وضع درمورد بعضی دانشگاه‌ها برعکس است. برای مثال از اعضای دانشگاه امام صادق و امام حسین هیچ مقاله‌ای منتشر نشده اما شماری از آنها در داوری مقاله با مجله همکاری داشته‌اند.

— حدود ۹ درصد مقالات منتشرشده در بازه زمانی موردنظر توسط کسانی داوری شده که جزو پژوهشگران عضو پژوهشگاه‌های مختلف دولتی، پژوهشگران آزاد و افراد بازنشسته بودند. اطلاعات جدول اخیر حاکی از آن است که در مجموع، مجله مسائل اجتماعی ایران با ۲۶ دانشگاه و طیف وسیعی از مراکز پژوهشی، محققان سازمان‌های دولتی یا آزاد و اساتید بازنشسته کشور تعامل دارد. از این رو به نظر می‌رسد در دریافت مقاله و داوری آن معیار «تنوع‌پذیری» در حد قابل قبولی رعایت شده است.

روند رشد مجله مسائل اجتماعی ایران

به منظور آگاهی از روند رشد مجله، می‌توان دو معیار کمی و کیفی را مبنا قرار داد. تعداد مقاله‌های چاپ و منتشر شده در هر سال که معرف رشد کمی مجله است، در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵. روند رشد کمی مقالات منتشر شده در مجله مسائل اجتماعی ایران

سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
تعداد مقاله	۵	۴	-	۱۲	۱۴
سال	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲
تعداد مقاله	-	۱۴	۱۴	۱۵	۱۶
سال	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	جمع
تعداد مقاله	۱۵	۲۱	۱۸	۱۹	۱۶۷

مقایسه ارقام مربوطه بیانگر آن است که در مجموع، تعداد مقالات منتشر شده سیر صعودی داشته و از ۵ مقاله در سال ۱۳۸۳ به ۲۱ مقاله در سال ۱۳۹۴ رسیده و در واقع نزدیک به چهار برابر رشد داشته است. این امر، نشانه معرفی شدن بیشتر مجله به اجتماع علمی، خوشنامی و اعتبار آن و در نتیجه دریافت مقاله‌های بیشتر در سال‌های اخیر و قابلیت آن در پذیرش و پردازش مقالات علمی است.

علاوه بر این به منظور غنا و تنوع بخشیدن به محتوای مجله از سال ۱۳۹۵ بخش تازه‌ای تحت عنوان «معرفی و نقد کتاب» در دستور کار قرار گرفت و در هر شماره یک یا دو معرفی کتاب در کنار مقاله‌های اصلی چاپ و منتشر شده است.

معیار دیگر برای ارزیابی کیفی مجله، شاخص‌های معمول در کمیسیون نشریات علمی معاونت پژوهش و فناوری وزارت علوم است. این مرکز به عنوان عالی‌ترین مرجع داوری، هر ساله عملکرد مجلات علمی-پژوهشی کشور را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. ملاک‌های تصمیم‌گیری شامل مواردی مانند به موقع بودن، تعداد مقالات در هر شماره و تعداد صفحات آن، نوآورانه بودن موضوع مقالات، میزان متخصص بودن نویسندگان، رعایت استاندارد در فهرست منابع و مراجع، لحاظ کردن اصول علمی نگارش و ویرایش، تناسب مقالات با مأموریت مجله، ارائه راهکارها و پیشنهادها در مقاله، اشاعه نگرش‌های علمی نوین، مدت زمان سپری شده برای فرایند داوری مقالات و در نهایت سهولت دسترسی به وب سایت نشریه است. براساس داوری کمیسیون مربوطه، امتیاز مجله مسائل

اجتماعی ایران در سال ۱۳۹۵ معادل (۷۶) B بوده و در سال ۱۳۹۶ به (۸۶) A ارتقا یافته است.^۱ ارتقای رتبه مجله معرف پیشرفت در احراز کیفیت‌های مورد انتظار و بهبود عملکرد آن است. یکی از معیارهای کیفی ارزیابی عملکرد مجله‌ها نمایه‌شدن آنها در پایگاه‌های استنادی است. مجله مسائل اجتماعی در حال حاضر در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام^۲، جهاددانشگاهی، نورمگز و مگ‌ایران نمایه می‌شود. پایگاه استنادی علوم جهان اسلام چند سالی است که اقدام به محاسبه و انتشار ضریب تأثیر مجله‌ها کرده است. ضریب تأثیر براساس تعداد استنادهایی که در یک دوره زمانی مشخص (معمولاً یک‌ساله) به مقاله‌های یک مجله صورت گرفته، برای هر مجله خاص محاسبه می‌شود. این ضریب مبنای مقایسه و رتبه‌بندی مجله‌ها از نظر اثربخشی علمی آنهاست. هر چه میزان ضریب تأثیر بیشتر باشد، به این معناست که میزان مراجعه به مقاله‌های آن مجله و بهره‌گیری از آنها بیشتر است.

همچنین با توجه به میانگین ضریب تأثیر مجله‌های یک رشته یا شاخه علمی خاص (مثل شیمی، علوم اجتماعی، جغرافیا) مجله‌ها در چهار چارک (Q₁ تا Q₄) دسته‌بندی می‌شوند. مجله‌ای که ضریب تأثیرش در چارک اول (Q₁) قرار می‌گیرد جزو ۲۵ درصد اول مجله‌های پراستناد است و مجله‌ای که در چارک چهارم (Q₄) قرار می‌گیرد از نظر میزان استناد به آن جزو ۲۵ درصد آخر می‌باشد. ضریب تأثیر مجله مسائل اجتماعی برای سال‌های محاسبه‌شده یعنی سال ۱۳۹۲، ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ به ترتیب ۰/۰۶۱، ۰/۲۰ و ۰/۰۵ بوده است. ضرایب تأثیر مجله در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۴ (۰/۰۶۱ و ۰/۰۵) مجله را در چارک سوم قرار داده که رتبه رضایت‌بخشی برای مجله نیست. اما ضریب تأثیر ۰/۲۰ در سال ۹۳ مجله را در آن سال در میان مجله‌های پراستناد (Q₁) قرار داده بود. انتشار به‌موقع، به‌خوبی توزیع‌شدن و در دسترس پژوهشگران قرارگرفتن، کیفیت مقاله‌ها و تنوع موضوعی مقاله‌ها از جمله عوامل تعیین‌کننده ضریب تأثیر مجله است. مجله مسائل اجتماعی ایران، در سال‌های اخیر به‌طور منظم و به‌موقع منتشر شده، از طریق شبکه‌ای اینترنتی برای علاقمندان قابل دسترس بوده و تلاش شده انتشار آن به علاقمندان اطلاع داده شود، همچنین کیفیت داورهای ارتقا پیدا کرده و آثار فاقد کیفیت‌های لازم اساساً وارد فرایند داورى نشده است. به همین دلیل است که رتبه مجله در سال ۱۳۹۶ به A (۸۶) رسیده است.

با وجود این، دست‌اندرکاران مجله باید به یافتن راه‌هایی برای افزایش ضریب تأثیر بیاندیشند تا مجله از نظر ارجاع و استنادات به آن جایگاه قابل قبولی پیدا کند. میزان ضریب تأثیر سال ۱۳۹۳ نشان از آن دارد که در مجله چنین ظرفیتی وجود دارد.

3. <http://www.journals.msrt.ir>

4. Islamic World Scientific Citation Center (ISC)

هرچند که مجله مسائل اجتماعی تمام معیارهای کمی و کیفی مورد قبول مراجع ذیصلاح را رعایت کرده است، این پرسش وجود دارد که چرا میزان ارجاع به مقالات مجله و جایگاه آن در مقایسه با سایر مجله‌ها در شرایط رضایت‌بخشی نیست. این امر ممکن است تحت تأثیر عوامل زیر باشد:

— درباره مجله به قدر کافی اطلاع‌رسانی و تبلیغ نمی‌شود. از این رو مجله در بین اندیشمندان و پژوهشگران علوم اجتماعی کشور به‌خوبی شناخته‌شده نیست؛

— مجله کانون مراجعه محققان هست، اما عنوان مقاله‌ها به اندازه‌ای نوآورانه نیست که موجب جلب توجه آنها شود یا محتوای مقالات نیاز علمی مخاطبان را تأمین نمی‌کند؛
— نویسندگان مقالات جزو افراد سرشناس یا معروف نیستند و مطالعه آثار آنان در خواننده رغبتی ایجاد نمی‌کند؛

— درنهایت ممکن است معیارهای داوری تاحدی به‌طور سلیقه‌ای اعمال شده باشد یا از وضوح و دقت کافی برخوردار نباشد.

با توجه به اهمیت ضریب تاثیر که بر اساس ارجاع به مقاله‌های منتشرشده محاسبه می‌شود، و ظرفیت موجود برای رسیدن به ضرایب بالاتر، کوشش برای یافتن راه‌هایی جهت ارتقای رتبه و ضریب تأثیر مجله از جمله اهداف پیش روی مدیریت مجله خواهد بود.

۳. نتیجه‌گیری

مجله مسائل اجتماعی ایران به‌عنوان یک مجله نوپا که بیش از یک دهه از شروع فعالیتش نمی‌گذرد، در سیر تحول خود حرکت پیش‌رونده‌ای داشته و از این رو افق روشنی را پیش روی دارد. اما به این حد نمی‌توان بسنده کرد بلکه شایسته است با بهره‌گیری از تمهیدات زیر ظرفیت‌های مجله را تثبیت و تقویت کرد:

— بهره‌گیری از صاحب‌نظران یا اساتید میرز کشور برای ارسال مقالات پژوهشی‌شان به دفتر مجله،

— دعوت از اندیشمندان و پژوهشگران ایرانی مقیم خارج از کشور به ارسال مقاله،

— تنوع‌بخشیدن به موضوع مقاله‌ها به‌طوری که تبیین‌کننده گستره وسیع‌تری از مسائل و مشکلات اجتماعی ایران باشد،

— انتخاب داوران از دانشگاه‌های مختلف کشور و تسریع در فرایند داوری،

— افزایش تعداد مقالات در هر شماره،

— مجاز کردن چاپ حداقل یک مقاله ترجمه‌شده در هر شماره در صورتی که مقاله از اصالت علمی بالایی برخوردار باشد،

— تبدیل دو فصلنامه به فصلنامه،

— حرکت در جهت بین‌المللی کردن مجله و عضویت آن در نمایه‌های بین‌المللی،
— استفاده از نرم افزار مشابهت یاب برای اطمینان از اصالت مقاله،
— اختصاص برخی شماره های مجله به یک موضوع تخصصی ویژه،
— چاپ مقاله هایی که با روش فرا تحلیل تدوین شده اند تا در یک مقاله ترکیبی از اطلاعات
متنوع عرضه شود و بینش جامع تری در اختیار خواننده قرار گیرد،
— تلاش در جهت افزایش ضریب تأثیر و رتبه مجله در مقایسه با مجلات مشابه.
افزون براین، چنانچه این امکان فراهم شود که به جای رویکرد کل گرایانه نسبت به مسائل
اجتماعی، تحلیل نوع خاصی از مسائل اجتماعی جامعه ایران به عنوان مأموریت مجله تعریف شود
در این صورت نشریه موردنظر هویت تخصصی تری پیدا می کند و مخاطبان خاص را به سوی خود
جلب می کند.

در نهایت شایسته است نظم و نسق حاکم بر مجله مسائل اجتماعی ایران با مأموریت
آموزشی-پژوهشی گروه جامعه‌شناسی دانشگاه خوارزمی ارتباطی ارگانیک تر داشته باشد؛ به طوری
که هریک از آنها تکمیل کننده دیگری باشد. به ویژه آنکه این گروه آموزشی از سال ۱۳۹۶ اقدام
به دایر کردن دکترای مسائل اجتماعی ایران نموده و تحت همین نام متقاضی تخصیص یک قطب
مطالعاتی ویژه می‌باشد. هر چند که لازم است مجله موردنظر از آزادی آکادمیک و استقلال
سازمانی کافی برخوردار باشد، انتظار می‌رود خط مشی آن با برنامه‌های توسعه گروه جامعه‌شناسی
دانشگاه خوارزمی هم‌سو باشد.

منابع

ابویی اردکان محمد، سیدآیت الله میرزایی و فاطمه شیخ شعاعی (۱۳۹۱) «فرایند داوری مقالات
مجلات علمی»، *فصلنامه پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران*، دوره ۲۸، شماره ۲:
۳۰۵-۳۴۶.

ارشاد فرهنگ، معصومه قاراخانی، سیدآیت الله میرزایی (۱۳۸۴) «تحلیل اسناد داوری مقاله‌های
مجله جامعه‌شناسی ایران»، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، دوره ششم، شماره ۴: ۳-۳۳.
افروغ عماد (۱۳۹۵) *ارزیابی انتقادی نهاد علم در ایران*، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و
اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

حسینی‌نصب اعظم، مهدی محمدی، عبدالحسین طالب (۱۳۹۳) «تحلیل موضوعی مقالات
نشریات علمی-پژوهشی حوزه علوم قرآن و حدیث منتشر شده بین سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۰،
مجله علوم حدیث، سال نوزدهم، شماره ۷۱: ۱۸۶-۲۲۰.

رفیع‌پور فرامرزی (۱۳۸۱) *موانع رشد علمی ایران و راه‌حل‌های آن*، تهران: انتشار.

عقیلی ابوالقاسم، محمدرضا امینی پور، محمدحسین احمدیه، امید بیکی (۱۳۸۶) «ارزیابی مجلات علمی-پژوهشی دانشگاه های پزشکی علوم کشور از طریق تحلیل مجموعه ارجاعات به مقالات منتشرشده سال های ۱۳۷۶ لغایت ۱۳۷۹»، مجله پژوهشی حکیم، دوره دهم، شماره اول: ۴۲-۳۶.

مردیها مرتضی، محبوبه پاک‌نیا (۱۳۹۶) دانشگاه نخبه و دانشگاه توده، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
نامور زهرا و کیوان کوشا (۱۳۹۱) «تأخیر در نشر مقالات علمی بین‌المللی»، فصلنامه پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، دوره ۲۸، شماره ۲: ۳۶۲-۳۴۷.